

***“Lo qüento de l’infern”,
una variant folklòrica del
Viatge a l’infern de Pere Porter***

PEP VILA

Quaderns de la Selva, 15

•

Any 2003

p. 239 a 243

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

El crític i erudit Ramon Miquel i Planes va deixar escrit a *Llegendes de l'altra vida* (Barcelona, 1914, pàg. 346), a propòsit del *Viatge a l'Infern de Pere Porter* (sic), que d'aquest llibre: "n'hi havia estampacions gironines d'aquests darrers anys que els pagesos de la comarca llegeixen i comenten com a cosa en absolut mereixedora de la fe. Emperò lo mateix pot comprovar-se en altres indrets de Catalunya, amb rondalles consemblants, que localitzen molt diversament l'escenari del fet, essent també diferents també les causes i les circumstàncies en què fou fet el Viatge i el mateix nom del protagonista". Hi podríem afegir que la figura del diable, el tema del més enllà, apareix profusament en el folklore, en la literatura medieval de viatges d'ultratomba, en el cançoner, refranyer, en la dramatúrgia popular de Nadal o de Setmana Santa. Aquestes figuracions en les quals hi sortia el maligne eren molt populars entre la gent senzilla. Moltes d'aquestes narracions recullen molts tòpics que també trobem en les relacions de successos, formen part de les ficcions que llegien els lectors d'antany. Les peripècies sobrenaturals, els motius sobre un món meravellós els trobem també en les relacions de vides de sants, la literatura hagiogràfica, els *exemplum*, les obres que difonen miracles, en les senzilles contalles que circulaven de fonts orals.

Pep Valselobre i Narcís Figueras han comentat en un interessant article: *Confluències literàries en el Viatge de Pere Porter a l'Infern publicat en els Estudis en honor de Josep Maria Pons Guri*/1, "Quaderns de la Selva" (12, 2000, pàgs. 91-102) que el *Viatge*... "no és un text aïllat, desvinculat de tota relació literària, i amb base estrictament folklòrica, tampoc no és un producte tardà i populista de la tradició medieval de viatges". Assenyalen com les connexions d'aquesta obra s'han de buscar en obres dels segles XVII i XVIII perquè en aquesta narració hi conflueixen molts diversos materials reals i ficticis, encara per garbellar. Aquesta tesi també la manté el professor de la Universitat de Barcelona Joan Mahiques i Climent en una ressenya sobre l'edició de Josep Maria Pons i Guri del *Viatge*... que ha estat publicada a "Estudis Romànics", XXIV, (Barcelona. IEC, 2002, pàgs. 356-359).

En aquesta nota de lectura volia fer una petita contribució a la transmissió de la llegenda de successos on el diable refà la justícia. L'obreta que aneu a llegir guarda un cert paral·lelisme amb el *Viatge...de Pere Porter* ja que presenta algunes coincidències temàtiques que penso ajuden a eixamplar molts dels motius que conformen el relat de Pere Porter, emmarcat en la literatura coetània de l'època. La lectura d'un conte folklòric publicat a la revista "Catalana", recollit l'any 1922 a Tàrraga, em va fer adonar com el fons històric i social d'una part de *Viatge*... tenia una correspondència en aquesta narració dictada per una dona gran de les terres de Ponent que potser l'havia sentit explicar als seus avis o pares. L'esperit de Pere Porter sembla haver viatjat fins l'altra banda de Catalunya. Aquí la rondalla també tradueix el tema de les relacions entre amos i subalterns, pagesos i propietaris rurals, el viatge a l'infern, el retorn al món real, el desig de fer justícia. Els pactes amb el diable, l'enquadrament de la narració en un marc intemporal són freqüents a totes les literatures romàniques.

En el cas de Pere Porter, la narració anònima de principis del segle XVII, el protagonista és un pagès que viatja a l'infern a la recerca d'un notari. En aquest text, molt més breu i descarat, trobem la presència d'una minyona que és emportada per un diable bo a l'infern, a la recerca del seu senyor, el qual li deu el pagament d'unes soldades. En totes dues narracions l'infern és ple de notaris, advocats, procuradors, damnats d'entre gent del poble, una sàtira d'aquest món judicial i d'aquest gran teatre que és el món. En el cas de Tàrraga els detalls geogràfics són més confosos, els fets datats i esmentats molt més imprecisos i boirosos ja que la narració, encara que amb alguna part dialogada, és molt més condensada. Podríem parlar d'una reducció del *Viatge*.. un conte portàtil que guarda les essències del primer relat. Aquí els estanys de Sils, porta de l'infern, es converteixen en les basses de Verdú. Mentre Porter troba els documents en el fons d'un armari a la casa del notari del poble, la minyona recupera els sous no pagats sota les pedres enceses de la llar del seu senyor, a casa Jové. En totes dues relacions el veïnat es mostra incrèdul que els protagonistes haguessin estat a l'infern i n'haguessin tornat vius, que sabessin tantes coses. Mitjançant el concurs del diable, entren als domicilis dels seus deutors, troben i obtenen el de desitgen. En definitiva se'ls fa justícia. La gestió de voler cobrar dèbits perduts s'acompleix amb escreix. Els dos personatges principals que havien estat burlats en vida anaven endarrerits econòmicament, tenien problemes de mal resoldre.

A les dues narracions el diable manté la paraula donada, apareix sota forma humana, en forma de galant o de cavaller ric, tot un senyoràs, encara que porti banyes, cua i potes de cavall. El diable que no demana a la minyona res a canvi, és potser un concepte medieval. Perdre l'ànima, vendre-la, potser equivaldria a desnaturar-se i apartar-se de Déu, creador i senyor de totes les coses. A la "rondalla-llegenda", tal com la qualifica aquella dona de poble, hi ha com un vassallatge, un pacte feudal. Cap dels dos protagonistes és vençut pel maligne. Com diu el nostre refranyer: "Déu va treure al diable el poder, però no el saber".

Aquest text va ser publicat per R. Piqué Batlle a la revista "Catalana" (núm. 132, de 15-7-1922, pàgs. 316-317). Transcripció del text regularitzant l'ortografia. Respecto als nombrosos dialectalismes, vulgarismes, castellanismes del text, les marques d'una narració recollida oralment a Tàrraga: "Abogats, allavors, allavores, dies [deies], gicar [vulgarisme per deixar], sinyor, veta-aquí, volguer ", etc.

Lo qüento del infern

(Rondalla-llegenda contada per una velleta targarina)

Fa molts anys que a Tàrrega hi vivia una dona que havia estat criada de l'antiga casa Jové, i a qui l'allavors difunt sinyor havia quedat a deure tres o quatre soldades. La pobra dona, que es veu que no tenia gaires recursos, havia dit moltes vegades paraules no gaire favorables a la memòria del seu sinyor, i fins un dia va arribar a dir que per cobrar el que li deïen [sic], es valdria del dimoni si es presentés.

Això ho digué anant a buscar aigua a les basses de Verdú, i quan siguié allí, veta-quit que se li presenta un sinyor molt ben vestit, que portava un bigoti molt refilat i una barbeta punxeguda. De moment, la bona dona no en va fer cas, però com que era curiosa se'l va mirar de reüll i se va adonar que portava cua, banyes i potes de cavall. Allavors se va esgarriar i estigué a punt de posar-se a córrer camps a través per a fugir del diable (que el diable era aquell sinyor tan ben vestit), mes ell se li va encarar i li va dir:

– No em demanaves? No dies que vindries amb mi per cobrar lo que et deuen?
 ¡A què ve lo de volguer marxar quan obtens lo que volies?

Allavors es va calmar una mica.

– Si vols cobrar, vine amb mi i jo et portaré aont està lo teu amo, que et dirà la manera de cobrar lo que et va quedar a deure. Què hi dius?

– Que vinch amb tu.

Allavors lo dimoni la va agafar i se la va emportar cap a l'infern. Allí que va ser, no en va veure pas pocs de condemnats que purgaven les sues faltes!. I el dimoni aquell que l'acompanyava veta-quit que li diu:

– Ves si el coneixes, aquell d'allí.

– Si que el conec! És lo sinyor!

– Doncs, demana-li que et digui com has de cobrar.

Allavors ella que s'atansa, i li diu:

– Aont són los diners que em deus?

– Mira, quan tornis al món, vés a casa meua i a sota de les pedres del foc hi trobaràs los diners que et vai quedar a deure.

I no va poder dir res més perquè el foc de l'infern lo cremava. I lo dimoni allavors la va acompanyar cap a les basses de Verdú altra vegada, i va desaparèixer. Ella que si, camí amunt, i quan va haver passat el reguer, camina que caminarà cap a casa seua. I a tothom que trobava li deia que venia de l'infern. I la gent se li'n reien creient-se que s'havia tornat boja. I ells els die [deia] que no s'enriguessen, que die la veritat i que els ho demostrarie.

Allavores la gent li anava al redera per veure lo que faria. I ella se n'anava cap a cal sinyor Jové. Allà no la volien gicar entrar, i ella els die que volia cobrar lo que li deien i que el sinyor, a l'infern, li havie dit aont trobarie los diners. Allavores per a complaure-la, la gicaren entrar ont dia, i va trobar los diners de les soldades.

I allavores la gent se va estranyar molt. I ella los va dir a molts que resessin pel seu pare o per la seua mare o pels seus avis o per los seus germans, que los havie vist al infern com cremaven i gemegaven de dolor. I de que la gent que hi havie vist ere notaris, abogats i procuradors, dels quals Nostre Sinyor mos ne lliuro sempre. Amen.

Tàrrega.